

UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Interessekonflikter i voldgift

Tufte-Kristensen, Johan

Publication date:
2015

Citation for published version (APA):

Tufte-Kristensen, J. (2015). *Interessekonflikter i voldgift*. Paper præsenteret ved Perspektiv på den moderna kontraktsrätten, Lund, Sverige.

INTERESSEKONFLIKTER I VOLDGIFT

Af Johan Tufte-Kristensen

Den 11. juni 2015 fylder den første nordiske aftalelov 100 år, og i anledning af den meget runde fødselsdag holder Lunds Universitet jubilæumskonference. Til konferencens ”opvarmningssymposium” den 10. juni 2015 præsenterer jeg nogle hovedpunkter fra mit igangværende forskningsprojekt om interessekonflikter i voldgift. I præsentationen fokuserer jeg særligt på nordisk ret.

1. Introduktion til forskningsprojektet

Voldgiftsdommere afsiger kendelser, der kan fuldbyrdes i det meste af verden. Hvis voldgiftsdommere afsiger kendelser på et usagligt og subjektivt grundlag eller fremstår usaglige og subjektive, kan det gå ud over de involverede parterets retsstilling. På sigt kan det gå ud over hele voldgiftssystemet og de retsområder, systemet bliver brugt i. Selv om moderne voldgiftsregler som regel kræver, at voldgiftsdommere skal være uafhængige og upartiske, er gældende ret på området præget af manglende afklaring og analyse. Den manglende afklaring gør voldgiftsprocessen uforudsigelig, og den manglende analyse gør retsstillingen vanskelig at videreudvikle.

Formålet med forskningsprojektet er at afklare og analysere retsområdet. Projektet vedrører *dansk ret*, men det henter inspiration fra andre retssystemer og sammenlignelige retsområder. Interessekonflikter i voldgift har været genstand for adskillige artikler, konferencer, retssager og retningslinjer, men den præcise afklaring og dybdegående analyse lader fortsat vente på sig.

Afklaringen og analysen i forskningsprojektet danner grundlag for retspolitiske overvejelser. Et par af de konkrete retspolitiske spørgsmål, projektet giver anledning til at overveje, vedrører habilitetskrav til voldgiftsdommersekretærer og voldgiftsdommeres mulighed for at få parterne til at indgå forlig. Projektet diskuterer også, om voldgiftsinstitutternes habilitetspraksis er for streng.

Set med videnskabsteoretiske briller hviler den videnskabelige værdi af projektets retsdogmatiske dele på min kvalificerede viden om dansk juridisk metodeanvendelse. Da jeg anvender de samme

kilder på samme måde og dermed når til de samme resultater som dommere, advokater og andre aktører i det danske retssystem, viser mit retsdogmatiske arbejde, hvordan det danske retssystem fastlægger gældende dansk ret på området. Den videnskabelige værdi af min retspolitiske argumentation hviler på min kvalificerede viden om juraen, dens formål og den virkelighed, den udspiller sig i. Ved at sammenholde juraen med dens formål og den praktiske virkelighed kan jeg identificere nogle justeringer, der kan gøre juraen mere hensigtsmæssig.

2. Retsinstitutter

Interessekonflikter i voldgift er forbundet med en række forskellige faktiske forhold og en række forskellige retsinstitutter. Retsfølgen af et forhold afhænger af retsinstituttet. Forholdene kan blandt andet bestå i professionelle relationer mellem voldgiftsdommeren og en part og i voldgiftsdommerens offentlige udtalelser om en sag. Retsinstitutterne kan bestå i samtykket, voldgiftsdommerens oplysningspligt, diskvalifikation af voldgiftsdommeren, tilsidesættelse af voldgiftskendelsen og fuldbyrdelse af voldgiftskendelsen.

Hvis man skal afgøre, om en voldgiftsdommer skal vige sit sæde under en voldgiftssag, skal man normalt undersøge, om de relevante forhold giver anledning til berettiget tvivl om voldgiftsdommerens upartiskhed eller uafhængighed. Når sagen drejer sig om voldgiftsdommerens oplysningspligt, skal man undersøge, om forholdene *kan* give anledning til berettiget tvivl om voldgiftsdommerens upartiskhed eller uafhængighed. Hvis en fogedret skal tage stilling til, om den kan nægte anerkendelse og fuldbyrdelse af en voldgiftskendelse på grund af en interessekonflikt, kan det komme an på, om interessekonflikten er i strid med den danske retsorden. Et forhold, som dommeren er forpligtet til at oplyse, kan ikke nødvendigvis diskvalificere dommeren. Tilsvarende kan et forhold, der kan diskvalificere dommeren, ikke nødvendigvis føre til kendelsens tilsidesættelse eller fogedrettens nægtelse af at fuldbyrde den.

Det er derfor ikke altid tilstrækkeligt blot at afgøre, om et givent forhold gør en voldgiftsdommer inhabil eller ej. Man skal altid starte med at identificere, om sagen vedrører voldgiftsdommerens oplysningspligt, rækkevidden af et samtykke, indsigelser mod voldgiftsdommeren, voldgiftskendelsens gyldighed eller fuldbyrdelse af voldgiftskendelsen.

Sondringen mellem forholdenes betydning i de forskellige retsinstitutter giver anledning til problemer i praksis. Det hænder, at voldgiftsdommere er tilbageholdende med at opfylde deres oplysningspligt, fordi de sætter lighedstegn mellem forhold, de skal oplyse, og forhold, der diskvalificerer dem. Af samme grund kan voldgiftsdommeres oplysning af perifere forhold til parterne få parter til at rejse grundløse indsigelser. I sagen, der førte til Københavns Byrets dom af 2. juli 2010 i j.nr. BS 19C-5654/2009, rejste den ene part indsigelse mod en voldgiftsdommer, fordi voldgiftsdommeren holdt foredrag til et arrangement hos den anden parts advokatkontor en gang om året og havde lavet bestyrelsesarbejde med ansatte fra advokatkontoret. Forholdene i sagen var relativt perifere, så retten afviste indsigelsen. Østre Landsret afviste også en indsigelse i en sag om en voldgiftsdommers udtalelser til en avis, jf. U 2009.550 Ø. Udtalelserne vedrørte voldgiftsdommerens opfattelse af retstilstanden på et retsområde, sagen vedrørte. Landsretten udtalte, at ”det er udgangspunktet, at en dommer - herunder en voldgiftsdommer - ikke bliver inhabil ved tidligere at have skrevet eller udtalt sig om retsspørgsmål, som kommer op før den aktuelle sag”. Udtalelserne var generelle og havde ikke nogen forbindelse til den konkrete sag, og voldgiftsdommeren havde fremsat dem halvandet år forud for anlæggelsen af voldgiftssagen. Voldgiftsdommeres oplysningspligt sikrer åbenhed og transparens, men åbenlyst uholdbare indsigelser, som bygger på perifere forhold, forsinker sagerne og skaber mistillid til processen blandt dommere og parter. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på forskellen mellem forhold, som voldgiftsdommere *skal oplyse*, og forhold, der *diskvalificerer* dem.

Det hænder også, at parter sætter lighedstegn mellem indsigelser mod voldgiftsdommeren og indsigelser mod voldgiftskendelsen, selv om de to retsinstitutter er væsensforskellige. I sagen, der førte til højesteretsdommen refereret i U 2010.802 H, havde en af voldgiftsdommerne samarbejdet med den ene part og partens advokat. Voldgiftsdommeren havde blandt andet været med til at udarbejde en del af den aftale, voldgiftssagen drejede sig om. Den anden part påberåbte imidlertid ikke forholdet under sagen, men ventede i stedet med at påberåbe det, til voldgiftsretten havde afsagt en kendelse, der faldt ud til partens ulempe. Højesteret kom frem til, at parten havde givet afkald på indsigelsen trods den betydelige interessekonflikt. Hvis parten i stedet havde anmodet retten om at diskvalificere dommeren, da parten blev opmærksom på forholdet under sagen, havde retten højst sandsynligt givet parten medhold.

Den samme sag kan sagtens vedrøre flere retsinstitutter på samme tid. Sagerne handler sjældent kun om partens samtykke eller voldgiftsdommerens oplysningspligt. I stedet kan spørgsmålet om samtykket eller oplysningspligten indgå i sager om indsigelser mod en voldgiftsdommer eller mod voldgiftskendelsen. I sådanne sager skal man starte med at undersøge rækkevidden af oplysningspligten og samtykket og derefter vurdere, om forholdene i lyset af samtykket eller oplysningspligten kan diskvalificere dommeren eller føre til kendelsens tilsidesættelse.

Konsekvensen af, at en voldgiftsdommer misligholder sin oplysningspligt, er et kontroversielt emne. Ifølge forarbejderne til den svenske voldgiftslov kan en misligholdelse af oplysningspligten gøre en voldgiftsdommer inhabil, hvis det uoplyste forhold er tilstrækkelig vigtigt, jf. prop. 1998/99:35 s. 219. Högsta Domstolen har dog slået fast, at en misligholdelse af oplysningspligten som udgangspunkt ikke gør dommeren inhabil, og at misligholdelsen derfor nærmest kun kan få betydning i ”rena gränsfall, där jävsfrågan framstår som särskilt svårbedömd”, jf. NJA 2010 s. 317. Ifølge forarbejderne til den norske voldgiftslov kan misligholdelsen ”tas i betragtning ved vurderingen av om vedkommende er upartisk og uafhængig, og kan også få betydning for krav på godtgjørelse for oppdraget og etter omstendighetene medføre et erstatningsansvar”, jf. NOU 2001: 33 s. 119. Forarbejderne til den danske voldgiftslov nævner kun fortabelse af retten til vederlag og erstatningsansvar som eksempler på konsekvenser af at misligholde oplysningspligten og nævner altså ikke, at misligholdelsen kan have betydning for habilitetsvurderingen, jf. LFF2004-2005.2.127. Der er næppe tvivl om, at en misligholdelse af oplysningspligten kan få formueretlige konsekvenser efter formueretlige regler og principper, men det er usikkert, om misligholdelsen også kan gøre voldgiftsdommeren inhabil. Det kan den formentlig, men det kræver fortielse af meget vigtige oplysninger. Fortielsen skal jo i sig selv give anledning til berettiget tvivl om voldgiftsdommerens upartiskhed eller uafhængighed. Oplysningspligten er derfor dels et selvstændigt retsinstitut, der kan skabe retsfølger på grundlag af fortiede forhold, men den kan også udgøre et forhold, der kan føre til retsfølger inden for andre retsinstitutter.

Det er vigtigt at sondre mellem de forskellige retsinstitutter og forstå, hvordan forholdenes betydning varierer blandt dem. Det er nemlig ikke altid afgørende, om forholdene giver anledning til berettiget tvivl om voldgiftsdommerens upartiskhed eller uafhængighed.

3. Forhold

Når man har gjort sig klart, hvilket retsinstitut sagen vedrører, kan man identificere de faktiske forhold og de relevante retskilder for derved at fastlægge retsfølgen. En række forhold går igen i de fleste typer af sager om interessekonflikter i voldgift. Visse fremstillinger af retsområdet kategoriserer forholdene som eksempelvis ”tætte familierelationer”, ”tidligere udtalelser om sagens genstand”, ”flere end tre udpegninger fra samme part inden for de seneste tre år” osv. og bruger denne inddeling som målestok for retsfølgen. Det er misvisende at fremstille de relevante forhold så simpelt. Der er nemlig en række forskellige faktorer, som påvirker habilitetsvurderingen, og man bør inddrage dem alle i sin gennemgang af forholdene.

Den første faktor, man kan bruge i sin inddeling af forholdene, er *den påvirkende genstand*.

Genstanden kan være en part, partens advokat, sagens genstand eller voldgiftsdommerens salær.

Man kan dele hver kategori op i en række underkategorier. Voldgiftsdommerens forhold til en part kan eksempelvis bestå i familiære, professionelle, økonomiske eller venskabelige bånd.

En anden faktor, man kan bruge i sin inddeling af forholdene, er *kronologi*. Man kan sondre mellem forhold, der eksisterede før voldgiftssagen, og forhold, der opstår under eller efter voldgiftssagen.

Denne sondring kan bidrage til at bestemme retsvirkningen af et samtykke og betydningen af tidspunktet for en indsigelse.

En tredje faktor til inddeling af forholdene er *det påvirkede subjekt*. Subjektet er som regel en voldgiftsdommer, men det kan også være et voldgiftsinstitut, en repræsentant for et voldgiftsinstitut eller en voldgiftsdommersekretær. Denne faktor kan kaste lys på nogle subjekter, som parter og advokater risikerer at overse. Hvis eksempelvis bestyrelsen eller de ansatte i et voldgiftsinstitut, der udpeger dommere og eksperter, arrangerer møder, fastsætter frister og i sidste ende godkender voldgiftskendelsen, har tætte professionelle bånd til advokaten for en af parterne i sagen, kan det give anledning til bekymring hos modparten og udenforstående. Modpartens advokat kan imidlertid overse interessekonflikten, fordi advokaten alene retter fokus mod voldgiftsdommerne.

En fjerde faktor til inddeling af forholdene er forholdenes *reelle konsekvenser*. De reelle konsekvenser kan nemlig være forskellige, alt efter graden og typen af interessekonflikt. Nogle

forhold består i voldgiftsdommerens favorisering af den ene part, mens andre forhold alene tilskynder voldgiftsdommeren til at behandle den ene part bedre end den anden. Nogle forhold skaber mistillid hos parterne og udenforstående uden reelt at påvirke dommerens adfærd. Visse forhold kan tilskynde dommeren til at behandle sagen uprofessionelt uden dog at behandle den ene part bedre end den anden.

En femte og sidste faktor til inddeling af forholdene er *beskyttelsessubjektet*. Beskyttelsessubjektet vil typisk være den ene part, men det kan også være samfundet, andre voldgiftsdommere eller et voldgiftsinstitut.

Som rækken af faktorer ovenfor viser, er forholdene unikke for den konkrete sag. Retsfølgen i en konkret sag afhænger ikke blot af, om den påvirkende genstand er et familiemedlem eller sagens genstand. Den afhænger af tidspunktet for indsigelsen, det påvirkede subjekt, indflydelsens reelle konsekvenser og beskyttelsessubjektet. Man kan derfor ikke fastlægge retsfølgen af et forhold ved at slå op i en tabel. Ud over at kendskabet til faktorerne er nødvendigt for at fastlægge retsfølgen af et konkret forhold kan det desuden bidrage til udviklingen af retstilstanden.

4. Hensyn

Interessekonflikter i voldgift ender sjældent hos domstolene, og der er ikke mange regler på området. Man kan derfor ikke afklare retsområdet ved hjælp af regler og praksis. I stedet må man undersøge og afveje de hensyn, domstolene og andre aktører i det danske retssystem vil inddrage til brug for deres udvikling af retssystemet. For at identificere og afveje hensynene er det nødvendigt at se ud over grænserne for dansk voldgiftsret og inddrage kilder fra andre retssystemer og sammenlignelige retsområder. Fremmed ret kan nemlig bidrage til forståelsen for den praktiske virkelighed og de retlige begreber, der er forbundet med interessekonflikter i voldgift.

Risikoen ved at lade sig inspirere af fremmed ret er, at fremmede retssystemers retskulturer, sprog, politiske systemer, teknologiske udvikling og historie ikke svarer til Danmarks. Juraen udspiller sig altså i en anden virkelighed end i Danmark. Disse forskelle gør ikke fremmed ret ubrugelig; man skal bare tage højde for forskellene i sin analyse. Heldigvis er forskellene ikke så store, når man holder sig inden for de nordiske lande. Derfor kommer nordisk ret til at spille en vigtig rolle i

projektet. Faktisk kan man ved hjælp af nordisk ret afklare og analysere retsområdet relativt fyldestgørende.

Ved inddragelsen af sammenlignelige retsområder skal man være opmærksom på, hvordan områderne adskiller sig fra voldgift. De hensyn, der er forbundet med regler om interessekonflikter, er nemlig ikke ens på alle områder. I advokattretten spiller våbendragerhensynet en vigtig rolle for reglerne om interessekonflikter. Våbendragerhensynet, der bygger på advokatens rolle som ”the hired gun”, er ikke tungtvejende i voldgiftsprocessen. Som voldgiftsdommer er man netop ikke en ”hired gun”, men snarere det modsatte, idet man er hyret af begge parter til at afgøre en tvist på et objektivt grundlag. I reglerne om interessekonflikter i straffe-, civil- og forvaltningsprocesretten spiller hensynet til offentligheden en vigtig rolle, idet domstolene og myndighederne har en særlig pligt over for offentligheden. Voldgiftsdommere har også en pligt over for offentligheden, men deres primære formål er at tjene parterne i voldgiftssagen. Derfor spiller hensynet til offentligheden ikke en lige så stor rolle for reglerne om interessekonflikter i voldgift. Det samme gælder hensynet til svage parter, som blandt andet ligger til grund for reglerne om rettens materielle procesledelse i straffesager og visse civile sager. I voldgiftssager er parterne som regel stillet nogenlunde lige, og derfor er hensynet til svage parter ikke tungtvejende i voldgiftsprocessen.

Hvis man er opmærksom på forskellene mellem dansk voldgiftsret og sammenlignelige retsområder og retssystemer, kan de sammenlignelige retsområder og retssystemer bidrage til afklaringen og analysen af retsområdet. Sagen om ProfilGruppen (Svea T 1085-11) fra den svenske appelret illustrerer sammenhængen mellem interessekonflikter hos henholdsvis voldgiftsdommere og advokater. Sagen handlede om en voldgiftsdommer, der var partner i et stort svensk advokatfirma, som påtog sig et opdrag mod en af parterne i voldgiftssagen. Retten tilsidesatte voldgiftskendelsen, blandt andet på grund af opdragets betydelige økonomiske værdi for advokatkontoret og voldgiftsdommerens centrale rolle som partner for kontoret og ansvarlig for kontorets afdeling i Stockholm. Högsta Domstolen tilsidesatte en kendelse på et lignende grundlag i sagen NJA 2007 s. 841. I denne sag var voldgiftsdommeren ”deltidskonsulent” for et advokatfirma, der repræsenterede den ene parts moderselskab. Högsta Domstolen lagde i sin afgørelse vægt på voldgiftsdommerens kommercielle interesse i advokatfirmaets arbejde for moderselskabet. Den kommercielle interesse spiller altså en rolle for både voldgiftsdommere og advokater, og for visse advokater er voldgiftsdommerhvervet nærmest en del af deres advokatarbejde.

Et kontroversielt spørgsmål, der berører nogle af de centrale hensyn på området, er, om habilitetskravene til voldgiftsdommere er strengere end habilitetskravene til retsdommere. For at en domstol kan diskvalifikation en voldgiftsdommer skal der være forhold, som giver anledning til berettiget tvivl om voldgiftsdommerens upartiskhed eller uafhængighed. Habilitetskravet er altså objektivt. I NJA 1981 s. 1205 slog Högsta Domstolen fast, at ”jävsregler [måste] tillämpas på sådant sätt att en domare eller skiljeman som omfattas av en sådan regel inte får delta i en rättegång eller ett skiljeförfarande, även om [han inte] i det särskilda fallet . . . skulle låta sig påverkas av sitt förhållande till den ena parten”. Högsta Domstolen fastslog desuden, at habilitetskravene er særligt strenge, når det gælder voldgiftsdommere, idet ”fel som avser bevisvärderingen eller rättstillämpningen kan ju ej föranleda hävande av en skiljedom”. Det er usikkert, om habilitetskravene for voldgiftsdommere er særligt strenge efter dansk ret. En sammenligning af afgørelser om voldgiftsdommerhabilitet og retsdommerhabilitet tyder på, at det ikke er tilfældet, jf. blandt andet U 2005.611 H og U 2014.2907 H. Högsta Domstolen har gentaget udtalelserne i NJA 2007 s. 841 og NJA 2010 s. 317, og Svea Hovrätt har gentaget dem i dommen om ProfilGruppen, så efter svensk ret er det formentlig tilfældet.

Hvis kravene til voldgiftsdommere er strengere end kravene til retsdommere, kan det blive unødigt vanskeligt for parterne at udpege egnede voldgiftsdommere. Omvendt kan inhabile voldgiftsdommeres forkerte retsanvendelse ikke efterprøves og berigtiges ved andre instanser. Ud over retssikkerhedshensynet og hensynet til parternes mulighed for at udpege egnede voldgiftsdommere handler spørgsmålet derfor om effektivitetshensynet. Der er jo en god grund til, at voldgiftssager ikke kan appelleres. Det gør processen hurtigere og løsriver den fra nationale domstole. Hvis omkostningen for den hurtige og neutrale proces er strenge habilitetskrav til voldgiftsdommere, som nationale domstole i sidste ende alligevel skal prøve og håndhæve, kan man overveje, om omkostningen er proportional med fordelene.

Effektivitetshensynet spillede også en rolle i højesteretssagen om parten, der ventede med at påberåbe voldgiftsdommerens samarbejde med modparten og modpartens advokat til tidspunktet efter afsigelse af kendelsen, jf. U 2010.802 H ovenfor. Hvis Højesteret havde tilsidesat voldgiftskendelsen, havde det sikret habilitet, men omvendt havde det skabt et incitament til at udskyde en indsigelse til tidspunktet efter kendelsens afsigelse. Et efterfølgende

tilsidesættelsessøgsmål ved de danske domstole kan ende med at skulle igennem tre instanser, som hver især har lange sagsbehandlingstider.

Hvis man dykker ned i retssikkerhedshensynet, kan man identificere flere specifikke hensyn, som adskiller sig fra hinanden, men som alle har med retssikkerhed at gøre. Hensynet til materielt rigtige afgørelser har eksempelvis et andet formål end appearance-hensynet, som primært søger at sikre tillid til processen. Afvejningen af retssikkerhedshensynet over for parternes mulighed for at udpege egnede voldgiftsdommere var kernen i Østre Landsretssagen ovenfor, jf. U 2009.550 Ø, om voldgiftsdommeren, der havde udtalt sig til en avis. Udtalelserne fik muligvis den ene part til at rynke en smule på næsen, men hvis sådanne udtalelser gjorde voldgiftsdommere inhabile, ville det begrænse udvalget af egnede voldgiftsdommere.

Modsætningen mellem de to hensyn er særligt tydelig i de nordiske lande, hvor antallet af egnede voldgiftsdommere kan være lavt i sager om specialiserede retsområder. I SØ- og Handelsretskendelsen, der gik forud for Højesterets kendelse i sagen U 2005.611 H, nævnte SØ- og Handelsretten udtrykkeligt hensynet, idet den anførte, at der ”i et vist omfang [må] lægges vægt på at genforsikring er et stærkt specialiseret område hvorfor antallet af mulige voldgiftsmænd er begrænset”. Indsigelsen i sagen var begrundet med, at modparten havde udpeget en voldgiftsdommer, som modparten havde brugt som advokat syv år forinden og udpeget i fem andre sager, hvoraf én var verserende. SØ- og Handelsrettens afviste indsigelsen, blandt andet på grund af voldgiftsdommerens omfattende voldgiftsdommervirksomhed, og Højesteret stadfæstede kendelsen.

I en norsk kendelse af 13. oktober 2010 fra Frostating Lagmannsrett skulle retten tage stilling til det forhold, at en fuldmægtig for den ene parts advokat kort efter hovedforhandlingen og inden afsigelse af kendelsen tiltrådte et nyt job hos det advokatkontor, hvor voldgiftsrettens formand var partner. Tingsretten tilsidesatte kendelsen, men Lagmannsretten afsagde en udeblivelsesdom om, at voldgiftskendelsen var gyldig. Da der er tale om en udeblivelsesdom med et andet resultat end førsteinstansdommen, er dommens kildeværdi meget begrænset. Dommen kaster dog lys på den samme hensynsafvejning og praktiske virkelighed som dommene ovenfor. I et retssystem, hvor antallet af voldgiftsjurister og advokatkontorer er begrænset, kan det være svært at undgå, at voldgiftsdommerne har professionelle bånd til parternes advokater.

5. Sammenfatning

Gennemgangen af de retsinstitutter, forhold og hensyn, der er forbundet med interessekonflikter i voldgift, illustrerer kompleksiteten af retsområdet, som udefra kan virke relativt simpelt. For at afklare og analysere retsområdet er det nødvendigt at identificere og systematisere retsinstitutterne, forholdene og hensynene. Det er også nødvendigt at afveje hensynene over for hinanden og vurdere dem i lyset af den praktiske virkelighed, retsområdet er en del af.

Retssikkerhedshensynet spiller en vigtig rolle for nordisk ret på området, men det gør effektivitetshensynet og parternes mulighed for at udpege egnede voldgiftsdommere også. Et af hovedformålene med forskningsprojektet er at hjælpe teoretikere og praktiske retsanvendere med at finde en rigtig balance mellem de forskellige hensyn. Interessekonflikter giver anledning til problemer på flere forskellige retsområder, og voldgiftsprocessen involverer flere forskellige problemstillinger, der har med interessekonflikter at gøre. Det er mit håb, at forskningsprojektet også kan hjælpe teoretikere og praktiske retsanvendere, der arbejder med disse andre retsområder og problemstillinger.

Til symposiet den 10. juni 2015 gennemgår jeg retsområdet meget overfladisk, men jeg håber, at min præsentation kan gøre retsområdet forståeligt for publikum og kaste lys over de forskellige hensyn, retsområdet er forbundet med.